БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт за балканистика с Център по тракология
"Проф. А. Фол"
Вх. №53240-05 27.09.17 г.

Рецензия
за научно-изследователската, научно-организационната и експертна дейност на доц. дин Орлин Стаменов Събев, участник в конкурс за академичната длъжност "професор" в Института по балканистика с Център по тракология "Проф. А. Фол" (ИБЦТ).

Чл. кор. проф. дин Румяна Радкова

В конкурс за академичната длъжност"професор" в професионално направление 2.2 История и археология, научна специалност "документалистика, архивистика, палеография, вкл. историография и изворознание" за нуждите на Секция " Културна история на балканските народи", обявен в ДВ № 52, 30 юни 2017 г. се е явил като единствен кандидат доц. дин Орлин Стаменов Събев. Представеният от него комплект от документи отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за условията и реда за придобиването на научни степени и заемане на академични длъжности в БАН и Приложението към Правилника на Научния съвет на ИБЦТ. Те отразяват кариерното развитие на доц О. Събев от 1996 г., когато той постъпва в ИБ като докторант на самостоятелна подготовка, защитата на дисертационния му труд през 2000 г., избора за доцент през 2005 г. и получаването на научната степен "доктор на науките". Документирано е участието му в научни форуми, работата по научни проекти, административно-организационните му ангажименти и т.н. В авторската справка за научните приноси са очертани добре основните научни направления на изследователския интерес на кандидата. Резюметата към представените за рецензиране студии и статии от приложения списък са точни, ясни с акцент на приносите.

За времето след хабилитирането си, кандидатът издава три монографични труда (единия на английски в Истанбул) и над 50 студии и статии в престижни сборници и списания в България, Турция, Гърция, Румъния, Германия и т.н., 3 статии за чужди енциклопедии, 6 рецензии за изследвания на български и чужди учени. Представената за оценка обемна научна продукция атестира кандидата като продуктивен изследовател, разпознаваем в чужбина и приет на страниците на реномираните наши и чужди исторически и балканистични издания.

Научната продукция на доц. О. Събев е разгърната основно в областта на културната история на Балканите през XV- XX в. Проучванията му условно могат да се групират около няколко ядра- образователни институции и образователна политика в османската държава, история на османската книгата, книгопечатане, четене и хранилища на книги. В последните години О. Събев навлиза убедително в слабо изследваната тема за сексуалността и проституцията в Османската империя. (Б 11, Б 20, Б 20.1).

Доц Събев е автор на 14 публикации, с историографски и извороведчески проучвания, в които са обнародвани новоиздирани османски документи и други материали и се поставят и дискустират съществени проблеми (Б 22, В 1, В 2, В 4, В 7, В 8, В 8.1, В 9, В 11, В 13, В 15, В 15.1, В 17.) Сред тях се отличава критичната статия за състоянието на съвременната българска историография, свързана с историята на Османската империя и българските земи в периода на османското владичество и оценката на изследванията за османската книжовна култура, тема, която е пренебрегвана до 1989 г.

Научните интереси и свързаните с тях изследвания на О. Събев се развиват по възходяща спирала, като всяко следващо ниво издига на нова и обогатена познавателно и документално теоретична и методологична степен предишните му публикации, за да се постигне пълнота, задълбоченост и възможно по-широк тематичен обхват.

В периода след хабилитацията си, доц Събев продължава и задълбочава изследванията си на темата за османските образователни институции в българските земи XV- XVIII в., която е обект на дисертационния му труд от 2000 г.(Е 6, Г 3).

Кандидатът представя в конкурса и монографията "Робърт колеж и българите", 2015, 464 с. с адаптирано издание на английски език. Тя е посветена на едно от най-дълго съществувалите чужди училища в Цариград с огромен принос в образователното, духовно и идейно-политическо развитие на балканските народи. Няма да навлизам в подробно представяне на монографичния труд, тъй като това вече направих като рецензент при защитата му като докторат. В мнението си тогава обърнах внимание, а и сега искам да изтъкна новия ракурс за изграждане на характеристиката на колежа, чрез анализ на образователните идеали, политики и резултати.

Авторът е издирил извори и обобщил богата литература не само в българските и американските архивохранилища, но е работил с оригиналните документи на колежа в Истанбул и Анкара. За пръв път в богатата изследователска практика в различни страни и на различни езици за Робърт колеж са събрани, систематизирани и анализирани основните извори в тяхната пълнота.

Трудът е интердисциплинарно проучване по въпроси от историята, история на образованието, педагогиката, история на религиите, културология и др. Съобразно с това са приложени различни методи на изследване-анализ, сравнения, просопографски анализ, синтез, количествени и статистически методи и др., благодарение на което се разкрива сложния характер на училището и се представят всички страни от дейността му.

Учебното заведение е изследвано във връзка и в зависимост от историческата среда. Анализира се образователната система в Османската империя и идейните процеси, които протичат в нея,

влиянието на Танзимата и радикалните промени в османската социална структура, които налагат нови образователни политики.

В проучването е разкрит механизма, чрез който в Робърт колеж се оформя нов мироглед във възпитаниците, нови идеали, поведение и ценности. Изследвана е атмосферата в училището като част от този механизъм, анализиран е личния пример на преподавателите, разкрити са конфликтите и политическите страсти между учениците.

В ядрото на анализите, доц. О. Събев е поставил основния компонент на образователните политики-възпитаниците на колежа. Той установява по безапелационен начин броя, социалния състав, реализацията и др. на четири основни народностни групи в ученическия състав-арменци, българи, турци и гърци. В историческото развитие на колежа всяка една от тези групи доминира по численост по различно време, което дава основание на автора да открои "български", "арменски" и т.н. периоди. Посочени са историческите фактори и условия, които определят нарастването или спада на учениците от всеки етнос. Уточняването на броя и националността на учениците има важно значение за гръцката, турската и особено българската наука. О. Събев изготвя списък от 905 имена на българи, учили от 1864 до 1971 г., когато колежът става университет, прави просопографски анализ на ученическия профил, разкрива географския и социален произход, кариерното развитие и т.н.на възпитаниците.

Изследването е посрещнато с интерес в българската научна общност и е получило няколко оценки в реномирани научни списания. Доц. Събев публикува няколко статии на английски, турски и гръцки език по проблематиката на труда (А 1; А.1.1; Б 9; Б10; Б 13;Б 15; Б 18 и др.)

За времето след хабилитацията си доц. О. Събев доразвива въпросите за първата османотурска печатница (1726-1746) в развитието на османската печатна култура. В 26 студии и статии на френски, турски, немски, английски и български, авторът разширява изследователските рамки на хабилитационния си труд от 2005 г. и представя нови аспекти на проблема.(Б 1; Б4.1; Б 5; Б 5.1; Б 5.2; Б 7; Б 7.1; Б 7 .2 ; Б 14; Б 16; Б 21; В 20 и др.) Той поставя дискусионните въпроси за търговския успех на първата османска печатница на Ибрахим Мютеферина, съпоставя броя на непродадените екземпляри за 1729- 1742 с общия тираж на отпечатаните книги, в резултат на което отхвърля наложената в историографията теза, че печатницата е неуспешна. Доц. О. Събев прави анализ на цените на книгите и разпространението им сред османския елит и тези на първите европейски печатници на Гутенберг и неговите съвременници. Интересни са проучванията за състоянието на хората, които се занимават с издаването и разпространение на книги. Сравнителният анализ на материалното положение на 13 османски печатари и търговци на книги/ръкописи по наследствените описи от

XVIII- XIX в. илюстрира еволюцията в тяхното замогване и променения им материален статус.

Доц. Събев се намесва в дискусионния въпрос за закъснялото откриването на първата османска печатница и причините за него. Той защитава тезата, че османците познават европейското книгопечатане, но не проявяват интерес към него, защото ръкописната традиция е силно разпространена в учебните заведения и задоволява потребността от книги.Авторът дава приемлив отговор и защо точно в 20 години на XVIII в. се появява първата печатница.

Кандидатът е посветил специална студия на противоречивото развитие на османското печатно дело след смъртта на Мютеферика до XIX в., когато то се включва в държавната политика. Сполучливо са оценени опитите на османските власти в края на XIX в. да се реформира курсивния характер на арабската писмена система, за да се улесни книгопечатането с наборен шрифт. Този въпрос е свързан и с проучването на наследствените описи на двама османски печатари-Ибрахим Мютеферика (XVIII в.) и Сейд Мустафа Есад ефенди (края на XIX в.) При съпоставителен анализ се разкрива как за един век се променя броят на купувачите на книги и на читателите в османското общество.

Като заключителен акорд на дългогодишните изследвания на доц. О. Събев за османските образователни институции, книгопечатане, книгоразпространение, читатели и т.н., който условно обединява и завършва този проблемен кръг е монографичния труд "Книгата и нейният храм. История на османските библиотеки в България" 2017, 429 с. Изследването проследява историческия развой на османското библиотечно дело в българските земи като обобщава всички проучвания на български и чужди учени, прецизира факти, преосмисля, допълва с нови проблеми и издига на по-високо научно ниво досегашните представи за османското библиотечно дело за дълъг период от XV до XIX в.

В продължение на векове, поради географското положение на българските земи в ядрото на Османската империя се е натрупала богата ориенталска книжнина, пренесена, преписана в ислямските образователни културни центрове или изготвена на място, която авторът систематизира и анализира.

Той е работил в десетки архивохранилища и библиотеки не само с материали и извори в България (София, Пловдив, Русе, Търново, Шумен), но и в Турция (Истанбул, Анкара), Англия и др. Издирени са много нови данни за напълно непознати лични и обществени книжни фондове. Изворите включват широк спектър от томове с ориенталска книжнина на арабски, персийски и османотурски език, библиотечни каталози, вакъфнамета (юридически документи, с които се основават религиозни фондации), кадийски сиджили, описи-регистри на вакъфски

имоти и др.Извлечените от тях данни са богата, многостранна и стабилна основа за изводите на автора.

Структурата на труда е прегледна и още при пръв прочит откроява основните изследователски теми. О. Събев се спира на архитектурата на книгата и нейната символика, което е оригинален подход към цялостното представяне на проблема. Той прави сполучлива алюзия с храма като дом за книгата, отразена както в заглавието, така и в петте логически свързани глави, които представят местата на съхранение на книги.

Едно от достойнствата на монографията е методологичният похват, с който е изградена.Чрез него се прави тематична характеристика на личните колекции и на обществените библиотеки, през османските образователни концепции и практики. Анализът на книгохранилища е изграден върху канавата на османската просветна традиция, институции и образователна политика.

За пръв път в изследването са обобщени както частните колекции на книги, така и обществените библиотеки, които са взаимно обвързани, но до сега са проучвани отделно. Обединени са няколко проблемни кръга, които са били обект на проучване всеки сам за себе си. Познаването на образователните концепции, учебни програми и частни колекции на книги, помага за адекватното осмисляне на характера и функциите на обществено достъпните книжни фондове. О. Събев проследява връзката на тематичното многообразие на книжните сбирки в различни образователни центрове и частни колекции с професионалните интереси и най-вече с духовно-религиозните потребности на образованието и обществото.

Доц. О. Събев не е пренебрегнал в проучването си прослойката на консуматорите и критичната маса грамотни хора, които се нуждаят и ползват книгите, като едно от главните условия за развитието на библиотечното дело. Този въпрос е поставен в I глава на основата на концепцията за науката в светлината на османската образователна практика и доразвит в глава II "Домът на книгата", където е анализиран профила на притежателите на книги в два от най-значимите центрове на османското културно пространство- София и Русе. Откроени са професионалните прослойки от втората половина на XVII в. до първата половина на XIX в., в чийто представители се откриват повече книги. В III гл."Подслон за книгата" са анализирани библиотеки към медресета, джамии и дервишки обители.На самостоятелните библиотеки е посветена IV глава "Дом за книгата", а обществените библиотеки, тяхната организация и функции са представени в V глава "В храма на книгата".

Особено богати и полезни са приложенията към труда, които включват списъци на книги на лични и обществени библиотеки, много богата библиография и показалци. Изданието е илюстрирано с оригинални материали. В текста са включени 20 прецизно изработени

таблици, които обобщават богат доказателствен материал и онагледяват изводите на автора.

В изследването е разкрита връзката на книгопечатането с библиотечното дело не само в количествено, но и в качествено отношение. Успешно е преодоляно статичното описание на книжните колекции, като за сметка на това се акцентирано върху динамиката на историческия им развой, функциите и обогатяването им. Отлично е представен процесът на материалната трансформация на книгата от ръкопис в печатно издание.

Авторът поставя и допълнителни важни и интересни неизследвани достатъчно въпроси като юридическите практики при създаването на фондации, дарителството и културата на дара (с оглед на книгите). Направени са съпоставки между характера на образователните европейски и османски религиозни институции и съдържанието на обществените и частни колекции на книжовното наследство на мюсюлмани и православни.Засяга се въпроса за образоваността на османската жена (извън султанския харем), която притежава колекции от книги, анализира се значението на книгата като стока и като обект на кражба и др.

Представената монография "Книгата и нейният храм. История на османските библиотеки в България"е приносно изследване с голям потенциален заряд за по-нататъшни проучвания, което достойно заема мястото си в българската историография.

Авторът е обнародвал10 студии и статии по проблематиката на монографията (А 2; Б 10; Б 13; Б 15; Б 18 и др.)

Резултатите от проучванията на доц. О. Събев са използвани от десетки български и чужди автори. Според справката за цитиранията те са посочени в 240 чужди публикации, 88 български и в 59 докторски труда или общо 387 пъти.

Кандидатът активно популяризира достиженията на изследванията си в Турция, Германия, Англия, Румъния, САЩ и др. Той е участвал в 36 научни форума в Берлин, Лайпциг, Бон, Гота, Хага, Букурещ, Виена, Кеймбридж, Хамилтън (Канада), Анкара, Истанбул, Диярбекир, Одрин, Измир, София и др.

Доц. О.Събев е научен ръководител на един докторант .

Доц. О. Събев има преподавателска дейност в СУ "Св. Климент Охридски" през 2009-2010 в бакалавърска програма; от 2015 в летен семинар в магистърска програма на същия университет; в ШУ "Епископ Константин Преславски" от 2014 в летен семинар в магистърска програма.

Той е изнесъл 10 публични научно популярни лекции в ЮЗ "Неофит Рилски", в Orient Institut Истанбул, в Института за фолклор БАН и др.

След хабилитирането си кандидатът е избиран на отговорни научно- административни длъжности. През 2008-2011 г.той е научен

секретар на Института по балканистика, през 2010 в продължение на 10 месеца е и.д. директор на Института и ръководител на Секция "Балканите XV- XIX в."

През 2002 г. О.Събев е удостоен с академичната награда за млад учен на БАН "Акад. М. Дринов".

Научно-изследователската дейност на доц. О. Събев го представя като задълбочен, продуктивен, известен у нас и в чужбина автор. Неговите изследвания имат оригинални научни и научно-приложни приноси. Научно-експертните и научно-организационните му прояви допълват характеристиката му и отговарят на високите изисквания за академичната длъжност "професор".Убедено подкрепям кандидатурата му и си позволявам да препоръчвам на останалите колеги от НЖ да гласуват за избора на доц. дин О. Събев за професор в ИБЦТ.

Септември 2017 чл.кор. проф. дин Р. Радкова